

İŞLEVSEL HALKBİLİMİ KURAMINA GÖRE ÂŞIK MAHZUNİ ŞERİF'İN ŞİİRLERİNDE TESPİT EDİLEN YENİ İŞLEVLER

NEW FUNCTIONS DETERMINED FROM THE POEMS OF ÂŞIK MAHZUNİ ŞERİF ACCORDANCE WITH FUNCTIONAL FOLKLORE THEORY

Yılmaz IRMAK*

Özet

Kökü Orta Asya Türk kültürüne dayanan Âşık Şiiri; yüzyıllardır birtakım değişimler geçirerek günümüze kadar ulaşan sözlü kültür geleneğidir. 20. yüzyılda yaşamış olan ve şiirlerinin kaynağını tasavvuf, halk kültürü ve Alevi-Bektaşî geleneğinden alan Âşık Mahzuni Şerif, Âşıklık geleneğinin en önemli temsilcilerinden birisidir. 1950'li yıllardan itibaren ülkemizde başlayan sanayileşme ve köyden kente göç olgusuna bağlı olarak bazı kırılmalara ve değişimlere uğrayan Âşık şiiri; 1960-1980 döneminde Türkiye'de baş gösteren toplumsal ve siyasi olaylardan da etkilenmiştir. Bu etkileri, Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerinde de görmek mümkündür. Bu çalışmanın amacı; İşlevsel Halkbilimi Kuramı'na göre Âşık Mahzuni Şerif'in şiirleri bağlamında Âşık şiirinin yeni işlevlerini tespit etmektir. Mahzuni'nin şiirlerinde; "itiraz ve ret kültürü", "millî birlik ve beraberlik", "siyasi/ideolojik düşünceleri destekleme", "ekonomik kazanç sağlama (meta)" ve "psikolojik rahatlama (deşarj)" olmak üzere toplam beş adet yeni işlev tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Âşık Şiiri, Âşık Mahzuni Şerif, İşlevsel Halkbilimi Kuramı, İşlev.

Abstract

The minstrel poem based on Central Asia culture is a tradition of oral literature reached the present changing dramatically for centuries. Âşık Mahzuni Şerif, who lived in the 20th century, and whose poems originate from Islamic Sufism, folklore and Alevi-Bektashi tradition, is one of the significant representatives of this tradition. The minstrel poem which was exposed to some changes based on the events started in Turkey since 1950s such as industrialisation, migration from villages to cities and more has also been influenced by some social and political events in the 1960-1980 periods. It is also possible to see these effects in the poems of Âşık Mahzuni Şerif. The aim of this study is to determine the new functions of minstrel poems within the context of the poems of Âşık Mahzuni Şerif. Five new functions has been identified from the poems of Mahzuni consisting of the subjects of "denial and rejection culture", "national unification", "supporting political/ideological thoughts", "deriving a profit (materiality)" and "psychological relief (discharging)".

Keywords: Minstrel Poem, Âşık Mahzuni Şerif, Functional Folklore Theory, Function.

Giriş

Âşık Tarzı Şiir Geleneği¹; yüzyılların deneyiminden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, şiirin kalıcı ve etkileyici özelliğinden yararlanarak nesilden nesile

* Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, yirmak@bingol.edu.tr.

aktarılan bir değerler bütünüdür. Bu geleneğin temsilcileri olan âşıklar ise; içinde yaşadıkları dönemin sosyo-kültürel değerlerini, siyasi olaylarını, günlük yaşamın güzelliklerini, toplumsal ve bireysel çarpıklıklarını en ince duyarlılıkla kendi bakış açılarından şiir formunda ortaya koyan, kültürü gelecek kuşaklara taşıyan kültür elçileridir. Bir dönemin sosyo-kültürel özelliklerini belirlemede Âşık Şiiri bize önemli veriler sunar. Bu geleneğin içerisinde yetişen âşıklar; toplumun duygularını, düşüncelerini, aşklarını, sevinçlerini, acılarını, inançlarını, yaşayışlarını, tarihi ve sosyal olayları, ekonomik konuları, savaşları ve daha birçok konuyu şiirlerine yansıtmışlardır. “Bunda âşıkların içinde yaşamış olduğu toplumun sosyo-kültürel değerlerini malzeme olarak kullanılmasının büyük etkisi vardır” (Özdemir, 2011: 3). Bu nedenle, âşıklar halkın yaşayışı ile ilgili her türlü konuyu şiirlerinde dile getirerek yaşadıkları çağa ayna tutmaktadırlar.

Âşık Tarzı Şiir Geleneği, ülkemizde 1950’li yıllardan itibaren başlayan sanayileşme göçe bağlı olarak bazı kırılmalara ve değişimlere uğramıştır. 20. yüzyılda yaşamış olan Âşık Mahzuni Şerif, bu geleneğin en önemli temsilcilerinden birisidir. Şiirlerinin kaynağını dinî inançlar, tasavvuf, halk kültürü ve Alevi-Bektaşî geleneğinden alan ozan; toplumsal ve siyasal olayların yaşandığı 1960’lı yıllarda sanatını icra etmeye başlamış ve plak, kaset gibi elektronik araçların yardımıyla toplum tarafından kısa sürede tanınmıştır. 1960-1980 döneminde Türkiye’de baş gösteren toplumsal-siyasi olaylar, askerî darbeler ve köyden kente göç olgusu şüphesiz Âşık Şiiri’ni de etkilemiştir. Bu etkileri, Âşık Mahzuni Şerif’in şiirlerinde de görmek mümkündür.

Araştırmamızı; Âşık Mahzuni Şerif’in yazılı kaynaklardaki 745 şiiriyle sınırlandırdık. Ozanın serbest ölçüyle yazdığı şiirleri² (145 adet) bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Şiir ve ezginin bir ozanın sanatını anlamada çok önemli olduğu muhakkaktır. Şiirlerinin yarıdan fazlasının (430 adet) kendisi tarafından bestelenmesi, müzikal üretim konusunda Mahzuni’nin ne kadar üretken bir ozan olduğunu ortaya

¹ Âşık Tarzı Şiir Söyleme Geleneği; tarihi geçmiş, işlerlikleri ve işlevsellikleri fazlaca değişmeyen; ancak Türk Dünyası’nın çeşitli coğrafyalarında adına ozan, şaman, kam, baksı/bahşı, âşık, halk şairi, jırav, akın, ırcı, kayçı vs. denilen yaratıcı ve icracı tiplerin tarihsel süreçte meydana getirdikleri kültürel ve sanatsal oluşumun Anadolu’daki adıdır. Türk Halkbilimi terimi olarak “âşık” ise; elinde sazı, dilinde sözü ile diyar diyar gezen, gittiği yerlerde irticalen şiirler söyleyen, karşılaştığı âşıklarla atışmalar icra eden, halk hikâyeleri anlatan, dili güzel kullanan, kültür taşıyıcılığı ve ulaklık yapan, zaman zaman halkı belirli konularda uyaran ve halkın sözcülüğünü yapan sanatçı kişilerdir. Âşıkların proto-tipi ise “ozan”lardır. (Şişman, 2015: 316)

² Ozan “Gümüş Yelek” adlı kitabındaki 145 adet şiirini ise serbest vezin ile yazmıştır. Bkz. Şerif, Mahzuni (1994) Gümüş Yelek, Ankara: Yayınevi Yok.

koyar. Âşık Mahzuni'nin vefatından sonra böyle bir çalışma yapmamızdan dolayı ozanın sanatını icra ettiği bağlamı gözlemleyemedik. Ancak ozanın katıldığı televizyon programları ve internet ortamındaki türküleri, icra bağlamı noktasında onun şiiri ve sanatı hakkında bazı kanaatlerin oluşmasını sağlamıştır.

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte yeni rejimin halka yönelme ve ulaşma amacı doğrultusunda pek çok halkbilimci, folklorun içerisinde önemli bir yeri olan Âşık Edebiyatı'nın temsilcilerini ve mahsullerini tanımak için monografi ve antoloji tarzında kitap ve makaleler neşretmişlerdir. Bu eserlerin şüphesiz halkbilimine katkıları büyük olmuştur. Ancak yapılan çalışmaların çoğunluğu, ozanların hayatı-sanatı-şiirleri çerçevesi içerisinde ele alınan çalışmalarla sınırlı kalmıştır. Bu bakımdan biz de Âşık Şiiri'ne yeni bir pencereden bakma ihtiyacı hissederek, İşlevsel Halkbilimi Kuramı'na göre Mahzuni Şerif'in şiirlerinde tespit ettiğimiz yeni işlevleri ortaya koymaya çalışacağız. Böylelikle; Âşık Şiiri'nde yeni işlevlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

1. İşlevsel Halkbilimi Kuramı

“Antropolojik Yöntem” olarak da bilinen İşlevsel Kuram; günümüz halkbilimi çalışmalarında en yaygın olarak kullanılan kuramlardan birisidir. Bu kuramın kurucuları B. Malinowski ve A. Reginald Radcliffe-Brown'dur. (Çobanoğlu, 1999a: 213). İşlevsel yöntemin hareket noktası; aslında Halk Edebiyatı metinlerinden ziyade, bu metinlerin oluşturuldukları ve icra edildikleri bağlamdır. İşlev konusu; Halk Edebiyatı metinlerindeki değişkenlik, hacim ve içerik farklılaşması gibi sorunları çözmeyin yanında, folklor ürünlerinin kim tarafından nasıl, neden ve nerede üretilip nakledildikleri; kim tarafından, neden ve nasıl dinlendiklerini ortaya koymak bakımından da son derece önemlidir (Ekici, 2011: 124).

İşlevsel Kuram'a göre bir metin tepki gösterecek bir izleyici kitlesi önünde icra edilmelidir. Yoksa o metnin bir anlamı olmaz. Malinowski; “Şüphesiz metin önemlidir fakat bağlamsız metin ölüdür” diyerek bir metni anlamada metin kadar o metnin üretim ve icra bağlamının (context) da önemli olduğunu vurgulamıştır. Folklorun insan hayatındaki rolünü tam olarak anlayabilmek için onun hem mitler, efsaneler, ninniler, türküler ve atasözleri gibi bütün türler örneğinde; hem de her türün içindeki aşk türküleri, savaş türküleri, iş türküleri gibi alt türlerine, formlarına ait ürünlerin veya icraların değişik toplumlardaki uygulamalarına dair çok fazla bilgi sahibi olmamız

gerekmektedir. Bir folklor unsuru birden fazla işleve sahip olabilir. Bir folklor ürününün işlevi, icra edildiği bağlama göre de değişebilir (Çobanoğlu, 1999a: 225-226). İşlevsel Halkbilimi Kuramı, daha çok icra bağlamını esas almakla birlikte; metnin oluşturulduğu tarihi-siyasi şartları ve sosyal mekânı da içine alan bir yaklaşım tarzı sunmaktadır. Folklor ürünlerinin işlevi üzerine araştırmalar yapan Antropolog William R. Bascom (2010: 71-86) 1954 yılında yazdığı makalesinde folklor için dört işlev belirlemiştir:

1. Hoşça vakit geçirme ve eğlenme işlevi
2. İnançlara, değerlere ve törelere destek verme işlevi
3. Kültürü gelecek kuşaklara aktarma ve eğitim işlevi
4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi

İlhan Başgöz, “Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu)” adlı makalesinde Bascom’un tespit ettiği folklorun dört işlevine ek olarak beşinci olarak “protesto” işlevini önerir. Bu dört işlevin sınırlarının birbirinden kesin çizgilerle ayıramayacağını, bu işlevlerin hepsinin tek bir işlevde toplanabileceğini ve kurulu düzene, kültüre sağlamlık ve süreklilik vermeye yönelik olduğunu belirten Başgöz; “İçinde kavga döğüş, baş kaldırma, değerlere karşı koyma, irili ufaklı çatışma olmayan toplum yapısı yoktur. Her toplumda birleştirici, düzenleyici ve bölücü, düzen bozucu güçler yan yana bulunur” diyerek her toplumda ekonomik ve sosyal çıkarları çatışan, inanışları ve değerleri ters düşen insanların ve sınıfların olduğunu altını çizer (1996: 1-4).

Bu ilkedен hareketle genel anlamda Âşık Mahzuni’nin şiirlerinin folklorun dört işlevine ve İlhan Başgöz’ün buna ilave ettiği “Protesto” işlevine uygunluk gösterdiği görülmüştür (Irmak, 2013: 383-385). Folklorun beş işlevine göre Âşık Mahzuni’nin şiirleri ile ilgili şu tespitler yapılabilir:

Birinci İşlev; “hoşça vakit geçirme ve eğlenme işlevi” bakımından Mahzuni Şerif’in şiirlerinin bu işleve uygunluk gösterdiği tespit edilmiştir. Âşık Tarzı Şiir Geleneği’nde kahvehaneler, halkın eğlence ihtiyacını giderme noktasında önemli bir işlevi üstlenmişlerdir. Bu kurum; din dışı sebeplerle bir araya gelme ve eğlenme, hoşça vakit geçirme özelliklerine dayalı olarak bir edebî form niteliği kazanmıştır. Böylece kahvehaneler, âşık fasıllarının en fazla icra edildiği mekânlar olmuşlardır. Karşılaşma, askı ve muamma, lebdeğmez ve hikâye anlatma gibi geleneksel formların Âşık Şiiri’nde halkın eğlence ihtiyacını karşıladığı ve hoşça vakit geçirmek bakımından önemli olduğu

muhakkaktır. Âşık Mahzuni Şerif de, değişen dünya şartlarına göre sanatını konserlerde, festivallerde, gazinolarda, Cem evlerinde, dost sohbetlerinde, radyo ve televizyon programlarında, özel gün ve gecelerde icra ederek halkın eğlence ihtiyacını giderme noktasında bir işlev görmüştür.

İkinci işlev; “inançlara, değerlere ve törelere destek verme işlevi” ne göre; Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerinde dinî değerleri, peygamberleri, halifeleri, ahiret hayatını, ölümü, tasavvufî konuları, Alevi-Bektaşî kültürünü, ahlakî değerleri, toplumun örf ve adetlerini bulmak mümkündür. Mahzuni'nin şiirlerinde dile getirdiği bu konuların toplumsal yapıyı güçlendirdiği, toplumsal inançlara, değerlere ve törelere destek verdiği görülmüştür.

Folklorun üçüncü işlevi; “kültürü gelecek kuşaklara aktarma ve eğitim işlevi” dir. Bu işleve göre Âşık Mahzuni'nin şiirleri; atasözleri, deyimler, ikilemeler, yöresel kelimeler, dualar, beddualar, argo sözcükler bakımından kültürün gelecek kuşaklara aktarımını sağlamaktadır. Âşık Mahzuni'nin dil ve anlatım özelliklerini güçlendiren bu folklor ürünlerinde, kültürümüzün kodları barındırılmaktadır. Alevi-Bektaşî bir gelenekten gelen ozan, Alevilik-Bektaşîlik öğretisini de şiirlerinde yansıtarak bu kültürün aktarımına katkı sunmuştur.

Dördüncü işlev; “toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi” bakımından Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerinde halk, hak, adalet, anayasa, ekonomik adaletsizlik, fakirlik, para, zam, vergi, köy sorunları, köy-kent çatışması, ağalık düzeni, işçi sorunları, Almanya işçi göçü, savaşlar, terör sorunu, ırkçılık, memurlar, doktorlar, öğretmenler, aydınlar gibi sosyal ve ekonomik konulardaki eleştiriler tespit edilmiştir. Ayrıca ozanın dinî-tasavvufî, Alevilik-Bektaşîlik ve ahlakî konulardaki eleştirilerini içeren şiirleri, bu işleve örnek verilebilir. Bu anlamda ozanın bu tür şiirleri, toplumsal ve kişisel baskılardan kaçmak için bir kaçış yolu sağlaması bakımından önem arz etmektedir.

Beşinci işlev olan “protesto” işlevine göre bir değerlendirme yapıldığında ise; Mahzuni Şerif'in özellikle siyasi hareketlerin çok yoğun yaşandığı 1960–1980 yılları arasındaki şiirlerinin bu gruba girdiği söylenebilir. 27 Mayıs 1960 İhtilâli Âşık Şiiri ve protesto türküleri için tam bir dönüş noktası olmuştur. Bu dönemde kendilerini halk âşığı yerine halk ozanı olarak adlandıran yeni bir âşık kuşağı (tipi) ortaya çıkmıştır ve bu ozanlar Sosyalist-Marksist düşünce doğrultusunda sistem karşıtı şiirler yazmışlar, türküler söylemişlerdir. Mahzuni'nin bu dönemdeki şiirleri; devrimci ozanlar gibi

Sosyalizm propagandası içermemesine rağmen dolaylı olarak protesto özelliği gösteren ve düzeni hedef alan şiirlerdir.

Özel anlamda bu beş işlevin Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerinin işlevlerini belirlemede yeterli olmadığına altını çizmekte fayda olduğu aşikârdır. Bunun en önemli nedeni; ulus olma bilincine ulaşamamış, teknolojik imkânlardan mahrum ve sözlü kültürün tam anlamıyla hâkim olduğu ve yazılı kültüre geçememiş olan ilkel kabileler ile günümüzde en ileri teknolojileri kullanan millet olma sürecini büyük ölçüde tamamlamış olan modern toplumların folklor ürünlerinin işlevsel açıdan farklılıklar göstermesidir. Kaldı ki; ilkel kültürü bir yana bırakalım, bundan yetmiş-seksen yıl önce sözlü kültürün daha canlı yaşandığı ülkemizde, o günün şartlarında geçerli olan bazı işlevlerin bugün geçerli olmadığını söyleyebiliriz. Buna örnek olarak; bir zamanlar okuma yazmanın yaygın olmadığı yıllarda haber verme işlevi gören Âşık Tarzı Şiir Geleneği'nin bugün bu işlevini yetirmiş olması verilebilir.

Bu noktada; Âşık Şiiri'nin işlevleri ile ilgili yapılan araştırmalar hakkında da bazı bilgileri verilmesi yerinde olacaktır. Özkul Çobanoğlu, "Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü" adlı kitabında; anlatım tutumu ve fonksiyonları açısından destanlarda; güldürme/eğlendirme, övme, yerme, şikâyet etme, öğüt verme, bilgilendirme, yas tuturma ve hüner gösterme ve öğünme olmak üzere toplam sekiz adet işlev belirlemiştir (2000). Çobanoğlu, "İşgal Edilen Vatan Topraklarında Âşık Edebiyatı'nın İşlevleri ve Âşık Şenlik" adlı makalesinde ise; 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Kars, Ardahan ve Artvin gibi vatan topraklarının işgal edilmesi karşısında Âşık Şenlik başta olmak üzere yöre âşıklarının işgalcilere karşı doğrudan veya dolaylı olarak karşı çıktıklarını, bağlamalarını ve destanlarını en etkili araçlar olarak kullanarak Türklük şuurunun uyanması, hürriyet mücadelesinin örgütlenmesi ve ayakta kalması için mücadele ettiklerini belirtmiştir (1999b: 89-91). "Âşık Şiirinde Taşlamalar" adlı çalışmasında Nilgün Çıblak ise; taşlamaların sosyo-kültürel işlevleri başlığı altında; "toplumsal yapıyı yansıtma", "toplum değerlerinin korunup yaşatılmasını sağlama", "bilgilendirme ve eğitme", "iktidarı yıpratma", "psikolojik rahatlama sağlama", "eğlendirme, hoşça vakit geçirme" ve "âşıkların birbirlerine karşı tutumlarını ve ustalıklarını belirleme" olmak üzere taşlamalar için toplam yedi adet işlev belirlemiştir (2008: 131-133).

Siyasi olayların ve darbelerin etkilediği 1960'lı yıllarda sanat hayatına başlayan Âşık Mahzuni Şerif'in şiirleri, ozanın yaşadığı dönemdeki sosyal, siyasi ve ekonomik

özellikleri göstermesi bakımından bize önemli veriler sunmaktadır. Bu dönemden itibaren Âşık Tarzı Şiir Geleneği'ne siyasi konuların yansması dikkat çeken bir noktadır. Alevi-Bektaşî kültürü içerisinde yetişen Âşık Mahzuni Şerif'in Pir Sultan yolundan gitmesi, bu kültürün aktarılması noktasında önemli bir işlev üstlenmesi, bizi onun şiirinde yeni işlevler keşfetmeye yöneltmiştir. Bascom'un dört işlevinin ve İlhan Başgöz'ün Protesto işlevinin dışında Mahzuni'nin şiirlerinde; "itiraz ve ret Kültürü", "millî birlik ve beraberlik", "siyasi /ideolojik düşünceleri destekleme", "ekonomik kazanç sağlama (meta)" ve "psikolojik rahatlama (deşarj)" olmak üzere toplam beş adet yeni işlev tespit edilmiştir

2. Âşık Mahzuni Şerif'in Şiirlerinde Tespit Edilen Yeni İşlevler

2.1 İtiraz ve Ret Kültürü İşlevi

Alevi bir ozan olan Âşık Mahzuni şiirlerinde bu kültürden beslenmiş, Âşıklık Geleneği'nin güçlü ozanları Pir Sultan, Davut Sulari ve Âşık Veysel'den ilham almıştır. Aleviler, yüzyıllarca Osmanlı yönetimi tarafından kendilerine baskı, şiddet ve zorla Sünnileştirme politikaları uygulandığı ve bu durumdan dolayı bir mağduriyet yaşadıklarını savunmuşlar ve buna karşı da bir "itiraz ve ret kültürü" inşa etmişlerdir. Bu "itiraz ve ret"; zalime ve yapılan zulme karşı geliştirilmiştir. Bu kültürün kaynağı Hz. Ali'ye ve Hz. Hüseyin'in şehit edildiği Kerbela Vakası'na dayanmaktadır. Zira Alevilere göre; Hz. Peygamber vefat ettikten sonra onun yerine halife olarak Hz. Ebu Bekir'in seçilmesi, dolayısıyla Hz. Ali'ye haksızlık yapıldığı düşüncesi ve ayrıca Hz. Hüseyin'in adaletsiz ve zalimce bir yönetim sergileyen Yezit'e karşı çıkararak ona biat etmemesi, sonrasında ise Kerbela'da şehit edilmesi, "itiraz ve ret" kültürünün en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Hallacı Mansur, Nesimi ve Pir Sultan gibi Hz. Ali'nin yolunu takip eden şair ve ozanların hepsinde itiraz ve ret kültürünü bulabiliriz. Bu işlevin İlhan Başgöz'ün protesto işlevine de uygunluk gösterdiği söylenebilir. Başgöz'e göre protesto işlevinin amacı; düzeni yıkmak ve yerine sınıf ayrımının yapılmadığı, emeğin ortak bölüştüğü Sosyalist bir düzen oluşturmaktır. Mahzuni'nin şiiri 1960-1980 yılları arasında böyle bir özellik taşısa da, daha sonraki yıllarda bu tarz düşüncelerinden uzaklaşan ozan, yoğun olarak tasavvufî, vatanın, milletin birlik ve beraberliğine yönelik şiirler yazarak düzen muhalifliğinden vazgeçmiştir. Ancak yine de o, haksızlığa, adaletsizliğe, sömürüye, siyasilere, toprak ağalarına, kapitalist sisteme karşı eleştirilerine devam etmiştir. 1960'lı yıllarda devrimci düşünceden etkilenen ve

eserlerini toplumcu (Marksist) ideolojiye göre biçimlendiren Mahzuni, eserlerini toplumcu edebiyat anlayışına göre oluşturmuş olsa da dinî-tasavvufî değerlere bağlı bir ozandır. Onun tasavvufî şiirlerinde bu inanç ve değerler açıkça görülür. Mahzuni’de görülen itiraz ve ret kültürünün farkı; haksızlığa, zulme ve baskıya karşı olmasıdır.

2.1.1 Zalime Karşı Bir Kurtarıcı İmgesi Olarak: Şah-ı Merdan ve İmam Hüseyin

Âşık Mahzuni’nin şiirlerinde Mervan, Yezit ve Şimir, itiraz ve ret kültürü geleneğinin simgeleşen isimleridir. Bu isimler onun şiirinde kötülüğü ve zulmü temsil ederken Hz. Ali/Haydar/Şah-ı Merdan, Hz. Hüseyin, Hz. Hasan, On İki İmam ve Hacı Bektaş-ı Veli ise; iyiliği, adaleti, doğruluğu, haksızlığa karşı başkaldırıyı simgeleyen kahraman/kurtarıcı olarak görülürler. Ozanın “Gel Yetiş” adlı şiirinde münkir insanlara, zalim Mervan’a, zalim softalara, dara düşmüşlere ve cahillere karşı “Neredesin Şah-ı Merdan gel yetiş” denilerek Hz. Ali’den yardım istenir. “Hak sende mevcuttur, sen Hakk’ın özü” dizesinde “vahdet-i vücût” düşüncesi vardır.³ Şiirde Şah-ı Merdan bir kurtarıcı imgesidir:

190

Hak sende mevcuttur, sen Hakk’ın özü
Her zaman karadır cahilin yüzü
Dergâhına mahrum eyleme bizi
Neredesin Şah-ı Merdan gel yetiş. (Zaman, 1997: 453-454)

“Dört Yavru Gönderdim” adlı şiirinde ozan, Şimir’e karşı bir sığınma kapısı olarak gördüğü Hüseyin’den şöyle yardım ister:

Dört yavru gönderdim dost ocağına
Kurban olam sana bekle Hüseyin
Senin oğlun bu yuvayı dağıttı
Eğer gerçek isen hakla Hüseyin (Yağız, 1999: 68)

³ Vahdet-i vücût; Allah’tan başka varlık olmadığının idrak ve şuuruna sahip olmak demektir. Hakk’ın tecellilerinden başka hiçbir şeyin hakiki bir varlığı yoktur (Uludağ, 2005: 371).

Ozan, “Bak Murtaza” şiirinde Kербela’da şehit edilen Hz. Hüseyin’in içler acısı halini Murtaza’ya yani Hz. Ali’ye şikâyet eder. Şiirde Hz. Hüseyin’e ve Ehlibeyt’e yapılan zulme karşı bir “itiraz ve ret” anlayışı yansıtılır:

Daha dilim varmaz hiç söylemeye
Bak Hüseyin ne hallerde Murtaza
Yüzüm yoktur şahım derdim yanmaya
Bak evladın ne hallerde Murtaza (Aktaş, 2006: 114)

Ozan “Uyan İmam Ali” şiirinde; “Uyan İmam Ali bak neler oldu” diyerek Yezitleri, Mervanları ve Alevilik yolunu inkâr edip bu inançtan sapanları İmam Ali’ye şöyle şikâyet eder:

On iki evladın on iki milyon
Uyan İmam Ali bak neler oldu
Bir değil beş değil Yezid’in kahır
Uyan İmam Ali bak neler oldu
Senin çadırına Mervanlar doldu (Yağız, 1999: 106)

Onun şiirinde; dost meclisine giren, her türünde lanet kokan ve her sözünde yalan yatan kişiler Mervan olarak adlandırılır. Bu kişilerin kılız kafasında bile Mervan (fitne, kötü niyet) yatmaktadır. Ozan bu durumu bir dördlüğünde şöyle ifade eder:

Derim ki ey Haydar’ı sevenler, koymayın bu züppeyi
Onun kılız kafasında kaç çeşit Mervan yatar.
Dost meclisi ahır değil, sokmayın adam deyi
Her tüyünde lanet kokar, sözünde yalan yatar. (Zaman, 1997: 268)

Ozanın “Çeşm-i Siyahım” adlı şiirinde de Mervan kötü bir kişilik olarak karşımıza çıkar:

Bağladım canım zülfün teline
Sen beni bıraktın elin diline

Güldün Mahzuni'nin berbat haline
Mervan'ın elinde parelense de (Zaman, 1997: 282)

“Hz. Ali Gerçeği” şiirinde; “Ey harici, bilemezsin sen Ali'nin sırrını” diyerek Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali ve Muaviye arasında tarafsız kalan Haricilere seslenir. “Haymegâhı Hüseyin”i basıp, “Evlad-ı Ali'ye acımayıp yavrusunu kestiniz” diyerek Haricilere karşı tepkisini orta koyan ozan, Hüseyin'i mazlumların şahı olarak nitelendirir:

Haymegâhı Hüseyin'i utanmadan bastınız
Evladı Ali'ye acımayıp yavrusunu kestiniz
Hangi rüzgârda bu adet böyle cahil estiniz
Gelin görün gönlümüze böyle bir saba yazar (Aktaş, 2006: 75-76)

Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerindeki zalim-mazlum çatışmasının temelinde yine Kerbela'da Hz. Hüseyin'e yapılan zulüm yatar. Her zaman zalime karşı mazlumun yanında olan ozan, bu durumu şöyle dizelere döker:

192

Der Mahzuni gör zulümü
Göğe savurdun külümü
Mazlumun hakkı zalimi
Âlim Allah yıkar gider. (Zaman, 1997: 96)

Zulüm yapan kişinin yaptığı zulüm hiçbir zaman yanına kâr kalmayacağı ve bir gün mutlaka bunun hesabının sorulacağı ise şöyle dile getirilir:

Mahzuni Şerif'im kime darılır
Sazı koyar başka şeye sarılır
Bir gün her zalimden hesap sorulur
Çünkü Hakk'ın yolu haktır efendim (Zaman, 1997: 216)

2.1.2 İtiraz ve Ret Kültürün Kaynağı: Kerbela Olayı

Hız. Hüseyin'in şehit edildiği ve İslam tarihinin en acı olaylarından birisi olan Kerbela olayının acısı her yıl Muharrem ayında yapılan anma programlarıyla Aleviler tarafından yaşatılmaktadır. Hız. Hasan'ın halifelik hakkından feragat etmesinden sonra halifeliği teslim alan Muaviye'nin kendisinden sonra oğlu Yezid'e biat edilmesini istemesi, Hız. Hüseyin'i tedirgin etmiş ve derinden sarsmıştır. Yezit, gerek inancı ve davranışları, gerek yaşayışı bakımından Müslümanların daima eleştirdiği hatta "fâsık" saydığı biri olarak bilinmektedir (Fığlalı, 2006: 46). Babası Muaviye sağ iken Şam'da biat almaya başlayan Yezit, babasının ölümünden hemen sonra Medine valisi Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'a gönderdiği bir mektupta Hız. Hüseyin'den ne surette olursa olsun kendisine biat etmesini istemiştir. Ancak Yezit'in bu isteği, Hız. Hüseyin tarafından kabul edilmez ve Hız. Hüseyin ailesiyle birlikte Medine'den Mekke'ye gider. Bu durumu öğrenen Kufeliler onu hilafete getirmek için kendisine mektup yazarlar. Hız. Hüseyin amcasının oğlu Müslim B. Akil'i Kufe'ye göndererek Kufelilerin samimiyeti hakkında bilgi edinmesini ister. Müslim'in olumlu izlenimleri kendisine bildirmesi üzerine Hız. Hüseyin, ev halkı ve yakınlarıyla birlikte Kufe'ye gitmek üzere yola çıkar. Hız. Hüseyin ve yanındakiler, Fırat nehri kıyısındaki Kerbela bölgesine geldiklerinde İbn-i Ziyad'ın üzerlerine gönderdiği İbn-i Saad yönetimindeki 4000 kişilik kuvvetiyle karşılaşır ve burada şehit edilirler. Bu acı olayın ardından Hız. Hüseyin'in kız kardeşleri Zeynep, Ümmü Gülsüm, kızları; Sakine, Fatma, oğlu; Zeynel Abidin ve karısı esir alınır. Hız. Hüseyin'in başı ve esirler Yezit'e gönderilir (Yazıcı, 2011: 305-309).

Hız. Hasan'ın eşine zehirlettilererek öldürülmesi, Hız. Hüseyin'in de Kerbela'da şehit edilmesi, tarihsel süreç içerisinde itikâdi ve sosyo-kültürel ayrışmalara sebep olmuştur. İslam dünyasında asırlardır süren tartışmalarda ve ayrışmalarda, Hız. Hüseyin'in hunharca şehit edilmesi, ağabeyinin zehirletilmesinden daha çok belirleyici olmuştur. Bunun en önemli göstergelerinden birisi; bu olayı anlatan birçok eserin kaleme alınması, diğeri de Şii Müslümanlar arasında gelenekselleşmiş olan Hız. Hüseyin'i anma törenleridir (Yazıcı, 2011: 309). Şiiler için Kerbela'nın temsil ettiği anlam ile Aleviler için temsil ettiği anlam farklıdır. Şiiler için Kerbela; sadece yılın belirli bir ayının belirli bir gününde anılması gereken bir olaydır. Oysa aynı durum Aleviler için geçerli değildir. Aleviler için Kerbela; zalimin zulmünü en trajik biçimde temsil eden bir olaydır, ama ne ilk ne de sondur. Bu nedenle Kerbela gününün özel bir

anlamı da yoktur; yani bütün günler birden Kerbela'ya dönüşebilir. Bir diğer ifadeyle Şii Ortodoksi, Kerbela matemini bir günle sınırlayarak bunu iktidarının mutlaklığı ve sürerliliğinin bir göstergesi olarak, bir 'bayram' günü olarak kutlarken, Aleviler için Kerbela matemini, içinde bulunulan gündür, yani her gündür (Poyraz, 2007: 91).

Âşık Mahzuni yarasını, acısını Kerbela yarasına benzetir. Onun gönlündeki yas bir türlü gitmez. Aradan asırlar geçmesine rağmen Kerbela acısını içinde hisseden ozan bu durumu şöyle dizelere dökmektedir:

Gitmiyor gönlümün yası
Dünya yalancı dünyası
Yaram Kerbela yarası
Yaralarım yaralarım (Zaman, 1997: 107)

Bir dörtlüğünde Kerbela'da hiçbir günahı olmayan şehit edilen masum insanlar için "Mahsum olan Kerbela'ya gidermiş" diyen ozan, dost diye nitelendirdiği Hz. Hüseyin'e selam gönderir:

Âşık olan şu dünyayı nidermiş
Döner döner bahtım karadır dermiş
Mahsum olan Kerbela'ya gidermiş
Bari dosta selamımı ver nenni nenni (Zaman, 1997: 143)

Mahzuni başka bir dörtlüğünde ise; "Fırat suyu Kerbela'ya kol olsun" diyerek kurak bir çöl olan Kerbela'ya ve susuz bırakılan Hz. Hüseyin'e su ulaştırmak ister:

Bahar geldi çiçeklerin ayılsın
Kayalardan geyiklerin yayılsın
Ceyhan coşkunu Akdeniz'de bayılsın
Fırat suyu Kerbela'ya kol olsun (Zaman, 1997: 439)

2.1.3 Alevilik Yolu ve Pir Sultan Felsefesi

Mahzuni'nin felsefi anlamda şiirlerinden etkilendiği âşıkların ilki ve en önemlisi Alevi âşıklardan Sivaslı Pir Sultan Abdal'dır. Alevilik ve Bektaşilikte yedi ulu ozandan birisi olarak kabul edilen Pir Sultan; zalime karşı başkaldırıcı olma, korkusuzluk,

cesaret, mazlumdan yana tavrı ve mücadeleci kimliğiyle tanınan bir ozandır (Zaman, 2009: 301). Düşünsel anlamda kendisine Pir Sultan'ı rehber edinen Mahzuni, Nesimi, Hallacı Mansur ve Pir Sultan'ı aynı davanın yolcusu olarak görür. Öyle ki bu ozanlar, serini verme pahasına yollarından dönmemişlerdir:

Nesimi hak idi kolay yenmedi
Mansur enel hakla dardan inmedi
Pir Sultanım serin verdi dönmedi
Âşıkların Haktan sarktığı nerde? (Şerif, 1995: 94)

Mahzuni; “Bir Ölür Bin Doğarlar” şiirinde; Hak yolunun yolcularının bir ölüp bin doğacaklarını belirtir:

Hak yolunda gidenler
Bir ölür, bin doğarlar
Ulu dağlarda fidanlar
Bir ölür, bin doğarlar
Oda her gün doğarlar. (Zaman, 1997: 451)

“Yer Kalmadı” adlı şiirinde ise; “Ağla sarı sazım belki Hak duyar” diyerek şikâyetini Allah'a ulaştıran ozan, Hz. Muhammed'e kuyu kazılmasını, Nesimi'nin derisinin yüzülmesini, Muhyiddin-i Arabî'nin taşla ezilmesini örnek göstererek bu davadan asla geri adım atmayacağını belirtir:

Muhammed'e bile kuyu kazdılar
Muhyiddin'i taşa vurup ezdiler
Nesimi'nin derisini yüzdüler
Ağla sarı sazım belki hak duyar (Zaman, 1997: 205)

2.2 Millî Birlik ve Beraberlik İşlevi

Folklor, diğer bir ifadeyle halkbilimi; halkın geleneğe bağlı maddi ve manevi kültürünün ilmidir. Bir milleti temsil eden fertler, kültürel değerlerine sahip çıkıp, birlik ve beraberliklerini korudukları sürece ayakta dururlar. Birlik ve beraberliğin korunması

da; geçmişi bilmekle, ortak dile, dine ve bayrağa sahip olmakla; örf, âdet, gelenek ve göreneklere bağlı kalmakla ve bunları yaşatmakla mümkündür. Bunların tamamı birleştiğinde, bir milletin ortak kültür yapısı meydana gelmiş olur ki bu da; millî kültürdür. Bir milletin hayatında folklor ürünleri milleti oluşturan farklı etnik grupları birbirine bağlayan bir harç vazifesi görür. Doğusu, batısı, Türk'ü, Kürd'ü, Laz'ı ve Çerkez'i ile milleti oluşturan ve vatandaşlık bağıyla devletine bağlı olan her etnik grup, bu kadim medeniyetin bir parçasıdır ve Türk kültür evreninin birer mensubudur. Zira birbirinden kız alıp, birbirine kız veren bu insanlar, et ve tırnak gibi birbirinden ayrılmaz bir bütünlük arz eder. Trabzon'un horonu, Diyarbakır'ın halayı, İzmir'in zeybeği aynı kültürün açan zengin motifleridir. Sazımız, bağlamamız, kemençemiz, curamız, davul ve zurnamız yine aynı kültürün enstrümanlarıdır (Irmak, 2014: 44). Şükrü Elçin; Türkçemizi, dinimizi, türkülerimizi, inançlarımızı, halk sanatlarımızı, batıl itikatlarımızı, ecdadımızdan gelen terbiye tarzımızı, dünyaya bakışımızı; devlet ve millet anlayışımızı meydana getiren ortak kültür birikimlerimiz olarak görür (1997: 542). Kültürü; “bir milletin büyük çoğunluğunun hayatında, doğumundan ölüme kadarki devrede sürekli devam eden birikim” olarak tanımlayan Elçin, bu kültürün ananeden geldiği için millî olduğunu, millete has karakter taşıdığını ve bizi maddeten ve manen birbirimize bağladığını söyler (1997: 542). Bu noktada Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve bu geleneğin içerisinde yetişen ozanlar; şiirlerini oluştururken bu kültür birikiminden yararlanırlar ve yaşadıkları coğrafyada millî birlik ve beraberliğin sağlanması bakımından önemli işlevler görürler.

Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerinde bir dönem her ne kadar “protesto” işlevi görülse de aslında o, bu vatanın topraklarına âşıktır. Mahzuni; içinden yaşadığı toplumun gören gözü, konuşan dili olmuş, halkının derdini dert edinmiş, zalime, sömürü düzenine, haksızlıklara karşı çıkarak ideal bir toplum hayal etmiştir. Onun hayali; güzel Türkiye'mizde dinî ve etnik bakımdan bütün insanların barış, mutluluk içerisinde birlik ve beraberliğini bozmadan yaşamasıdır. Kendisini ülkesini seven, kıskanan ve Cumhuriyet'e bağlı bir insan olarak nitelendiren ozan; “Sana selam ey güzel düşünen. Sana selam ülkesini ve ülkedeki bütün insanları sevebilen, sana selam ey Türk, ey Kürt, ey Alevi, ey Sünni arkadaş. Beni unutma seni seviyorum.” (Şerif, 1995: 173-175) diyerek ülkemizdeki etnik ve mezhepsel bütün topluluklara selam söyler ve onları sevdiğini belirtir.

2.2.1 Vatan Sevgisi

Âşık Mahzuni, Edirne'den Van'a dört mevsimin görüldüğü vatanın her karış toprağına ve her bir çeşit yaprağına kurbandır. "Türkiye'm" adlı şiirinde; Türkiye'yi "Bir halıda bin çiçekli bahçe" ve "Dört mevsimi tek yaşayan merkez" olarak nitelendiren ozan, "Benim memleketim yok senden başka" diyerek memleketine olan bağlılığını ortaya koyar. Ayrıca "Türk'ü, Kürd'ü, Arap ile Çerkez'e / Gölge olan otağına kurbanım" diyerek birlik ve beraberliği savunur, bundan dolayı da kendisini ülkesinin milliyetçisi olarak görür. Ozan bu şiiri için şu açıklamayı yapar:

"Her ünlü insan doğduğu toprakların olduğu kadar, dünyanın diğer topraklarının ve insanların da ünlüsüdür. Çünkü dünyalıdır. Ancak, önce can sonra canan diye bir laf var. O nedenle önce Türkiyeli olmak beni çok ilgilendirir. Ve ben ülkemi çok seviyorum. Her insan mutlak bir milletin çocuğudur. Milliyetçilik bende bir ırk anlayışı biçiminde değildir. Sadece doğduğum ülkenin içinde yaşayan bütün insanların bende olan özel sevgisi nedeniyle, ben ülkemin milliyetçisiyim. Amma ırkçısı değilim. Burada yaşayan bütün yığınların adına Türkiye'mi çok seviyorum." (Şerif, 1995: 24)

Türkiye'm o kadar sevdim ki seni
Dört mevsimli toprağına kurbanım.
Edirne'de yeşil Van'da kurumuş
Her bir çeşit yaprağına kurbanım.

Benim memleketim yok senden başka
Sevdan ile doğdum yürüdüm aşka
Bulutlar geveze rahmeti laşka
O şakacı şalağına kurbanım.

Hak memleket vermez böyle herkese
Dört mevsimi tek yaşayan merkeze
Türk'ü, Kürd'ü, Arap ile Çerkez'e
Gölge olan otağına kurbanım.

Mahzuni Şerif'im Türkiye'm nesin
Büyük çölde tarif olmaz gölgesin.

Bir halıda bin çiçekli bahçesin
İrisine, ufağına kurbanım. (Şerif, 1995: 24)

Ozan Edirne'den Kars'a kadar bu topraklar "bizim be" diyerek kimsenin bu toprakları bölemeyeceğini dile getirir:

Güneşi, yıldızı, yeri efendim
(Edirne'den Kars'a, kadar efendim)
Bu dünya, bu evren, toprak bizim be
(Bu memleket takım takım bizim be)
Bizi bölemezsin behey serseri
Denizi, nehri, taşı bizim be
Bizim bizim bizim bizim be. (Zaman, 1997: 86)

"En Güzel Yurt" şiirinde ozan, "Kürd'ün, Türk'ün besmelesi ne güzel" diyerek toplumsal birlik ve beraberliğin önemine dikkat çeker:

Sümer çobanıyla güdülen sürü
Dağlarında yaylamanın her türü
İslam'ın olgunu küfrün özgürü
Kürd'ün, Türk'ün besmelesi ne güzel. (Şerif, 1995: 44)

Mahzuni şiirinde doğduğu köy olan Berçenek'e öyle özlem duyar ki; bu özlemden dolayı ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüştür. O yörelerin dağları dumanlı dumanlıdır. Ozan bu dumanlı dağlara hüznünü yüklemiştir. Bir yerin, insanın nazarında özlem duyulan bir yer olması, orada güzel günler yaşamasındandır. Yani yaşanılan yer, insanla anlamlıdır Mahzuni uzak kaldığı memleketindeki körpe yavrusunu hatırlar ve insanların onun için deli demesinden çekinmese, adeta bir çocuk gibi ağlamak ister:

Vay göresim geldi seni Berçenek
Dumanlı dumanlı oy bizim eller
Aktı gözüm yaşı oldu bir çanak
Nasıl unuturum körpe yavrumu

Dumanlı dumanlı oy bizim eller
Oturup ağlasam delidir derler (Zaman, 1997: 277)

Ozan kalkınmış, herkesin aşının, ekmeğinin, barınacak yerinin olduğu, sokaklarının tertemiz olduğu bir ülkeyi hayal eder:

Kalkınsın dedim ülkemiz
Sokaklar olsun tertemiz
Olsun barınacak yerimiz
Yanlış anladınız beni (Zaman, 1997: 308)

2.2.2 Türkçe Sevgisi

Âşıklar, Türk diline büyük hizmetler vermişlerdir. Ali Kafkasyalı, “İran Türk Âşıkları ve Millî Kimlik” adlı çalışmasında; İran’da yaşayan Türk âşıkların Türkçe konuşarak ve Türkçe şiirler söyleyerek İran Türklerinin millî kimliklerinin korunması bakımından önemli bir işlev gördüklerini belirtir (2009: 60). Âşık Mahzuni Şerif zengin Türkçesiyle yüzlerce şiir söylemiştir ve bu şiirler millî kimliğin ve kültürün korunup yaşatılması noktasında bir işlev görmüştür. Bir şiirinde Türkçe sevgisini dile getiren ozan öz Türkçe’yi savunur, Arapça ve Farsça sözcüklere karşı çıkar:

Türkçeni arı mı soktu
(Layık) söze dersin (seza)
Bunca laftan laf mı yoktu
(Bunun gibi) olmuş (keza) (Şerif, 1995: 59)

2.2.3 Çanakkale Zaferi

Birinci Dünya Savaşı’nda yüz binlerce askerimizin şehit olduğu, azmin, kahramanlığın destanlaştığı Çanakkale, Mahzuni’nin şiirinde ortak bir değerdir. “Kolum nerden aldın sen bu zinciri?” adlı şiirinde ozan, kendisini tutsak eden, koluna zincir takan zihniyete “Bunun mu için öldük Çanakkale’de?” diye seslenerek tepkisini ortaya koyar:

Mahzuni Şerifim başım belada
Benim gözüm yoktur cennet alada

Bunun mu için öldük Çanakkale'de
Kolum nerden aldın sen bu zinciri? (Zaman, 1997: 280)

2.2.4 Kıbrıs Harekâtı ve Mehmetçik

Mahzuni 1974'te Rumların Kıbrıs'ı işgali üzerine halk üzerinde şiiriyle bir kamuoyu oluşturarak halkın millî duygularını harekete geçirir ve halkı zalimlere karşı savaşmaya çağırır:

Duracak zaman değildir
Yürüyün zalim üstüne
Ölen ölsün kalan yeter
Yürüyün Kıbrıs üstüne. (Aktaş, 2006: 63)

200

Ozan “yavru yurt” olarak nitelendirdiği Kıbrıs'ı kurtarmak için “Bir Mustafa Kemal” hayal eder. Mustafa Kemal, onun şiirinde bir kurtarıcı olarak simgeleşmiştir:

Bir pazarın şerri, dünyayı sardı
Akdeniz'i kana, yaktı kavurdu
Kurtaran yok mu şu yavru yurdu?
Bir Mustafa Kemal doğmuş geliyor (Zaman, 1997: 176)

Kıbrıs Barış Harekâtı'nda şehit haberleri gelmeye başlamıştır. Bu acı olaylar üzerine çok duygulanan ozan, Türk bayrağına sarılmış olarak gelen şehitleri şiirinde “bir yiğit” olarak adlandırmıştır:

Hele bakın şu yiğidin göğsüne
Zalımdan bir kurşun yemiş geliyor
Albayağı tabutuna sarılmış
Bu toprak benimdir demiş geliyor (Zaman, 1997: 176)

Rumlar Kıbrıs'ta kundaktaki çocukları diri diri yakarak hendeklere dökmüş, hamile kadınların karnına süngüler sokarak adeta katliam yapmışlardır. Mahzuni'nin şiirinde duman, acıyı, üzüntüyü ve yası ifade eder. Kıbrıs'ın üzerini kaplayan duman, bir haber imgesi de taşır:

Kundakta yavrular diri yakılmış
Çoluk çocuk hendeklere dökülmüş
Gebe kadınlara süngü sokulmuş
Kıbrıs'ı bir duman almış geliyor (Zaman, 1997: 176)

“Küçük Muhammetçik” anlamına gelen Mehmetçik; adını Peygamberimizin adından almıştır. Bu adlandırma bu yüzden kutsal bir değer ifade eder. Mahzuni bayrağın rengini vatanına çok yakıştırır, vatani için cenk eyleyen, dünyada dengi olmayan Mehmetçiği şiirinde şöyle över:

Ne güzel yakışmış bayrağın rengi
Bir vatan uğruna eylemiş cengi
Varm'ola dünyada Mehmet'in dengi
Mahzuni soyunu övmüş geliyor (Zaman, 1997:176)

2.2.5 Barış ve Kardeşlik Çağrısı

Âşık Mahzuni Şerif, yıllardır ülkemizde devam eden ve binlerce askerimizin şehit edildiği terör sorunundan rahatsızdır. Ülkemizde Türk-Kürt ve Alevi-Sünni ayrılığı çıkarmak isteyen karanlık odakların amacının; kardeşi kardeşe kırdırarak bu ülkeyi bölmek olduğunu belirten ozan; “Alevi-Sünni nasıl bu ülkenin öz sahibi ise, Türk ve Kürt de bu ülkenin öz sahibidir” diyerek bu oyunların bozulması gerektiğinin altını çizer, bunun için de silahlı çözüm yerine; ülkemizde demokrasinin ve hukukun tesis edilmesini ister, tüm insanlara barış ve kardeşlik çağrısında bulunur (1995: 175).

Mahzuni “Türk Milleti” adını taşıyan şiirinde; artık kavga ve dövüşün bitmesini ister; “Haydi haydi Türk milletini” diyerek milletine seslenir. Ozan ülkesinin kalkınması için herkese çalışmayı öğütler:

Bitsin artık dövüş kavga
Haydi haydi Türk milleti
Çalışalım dalga dalga
Haydi haydi Türk milleti (Zaman, 1997: 383)

Ozan “Barışın Önemi” adlı şiirde ülkede devam eden çatışmaların, kavgaların bitmesini ister:

Tükenip kahrolsun dağların kini
Kan köpüren Murat suyu durulsun
Şu benim yurdumda can ocağında
Düşman yoktur düşmanlıklar vurulsun. (Şerif, 1995: 78)

“Niye Vurulsun” adını taşıyan şiirde ise ozan; artık kardeş kavgasına son verilmesini, İzmir ile Batma’nın farkının olmadığını dile getirir:

202

Der Mahzuni zamanı yok yatmanın
Kötülükle sonu gelmez çatmanın
Farkı yoksa izmir ile Batman’ın
İnsanoğlu birbirine sarılsın. (Zaman, 1997: 474)

“Barışa Çağrı” adlı şiirinde barış çağrısı yapar ve herkesin birbirisini sevmesini ve birlik olmasını öğütler:

Barış gelsin dağlara
Yollar birleşin haydi
Geçmişten geleceğe
Yıllar birleşin haydi, yıllar birleşin. (Zaman, 1997: 491)

2.3 İdeolojik ve Politik Araç İşlevi

Folklor, 20. yüzyılda ülkeler tarafından ideolojik veya politik bir araç olarak kullanılmıştır. Bunda; 19. yüzyıla damgasını vuran romantizm hareketi ve romantik milliyetçilik en önemli etkidir. 19. yüzyıl sonunda yeniden şekillenen dünya

rejimlerinin ve bunların resmî söylem kurgulamalarında başvurdukları ilk kaynak çoğu zaman folklor olmuştur. Sovyetler Birliği döneminde Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde folklor çalışmalarına büyük önem verilmiştir. Bunun altında yatan sebep; folklorun sosyalizm ve komünizm ideolojisinin halka benimsetilmek istenmesidir. Bu dönemde, köylerde yaşayan halk şairleri, devrimi ve devrim liderlerini öven şiirler, destanlar yazmaları konusunda teşvik edilmiş bu şiirleri ve destanları yazan halk şairleri parayla, madalyayla ödüllendirilmişlerdir. Sovyet değerleri, Stalin tarafından geliştirilen şekil olarak millî, içerik olarak sosyalist ilkesi çerçevesinde Kırgız Türklerine ve sözlü gelenek türlerine uyarlanarak işlenmiş ve söz konusu değerlerin propagandası yapılmıştır (Temur, 2010: 219-228).

Türkiye’de de 1923 yılında Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra buna benzer bir politika takip edilmiştir. Bu dönemde Alevi-Bektaşî toplumu, Cumhuriyet ve onun getirdiği laiklikle geniş bir özgürlük alanına kavuştuklarını savunarak yeni rejimin propagandacısı gibi davranmışlardır. Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda Hacıbektaş’a gelerek Çelebi Cemalettin Efendi ile görüşüp onun tam desteğini almıştır. Bundan sonra Aleviler, Kurtuluş Savaşı içerisinde yer alarak Atatürk’ü desteklemişlerdir (Zelyut, 1989: 40). Liberal bir yaklaşıma sahip olan Alevi ve Bektaşî ozanlarının şiirleri, güçlü ideolojik arka planlarıyla yeni Cumhuriyetin seküler politikalarına katkı sağlamıştır (Günay, 2011: 1540).

Türk milliyetçiliği, imparatorluğun yıkılmasıyla meydana gelen kültürel boşluğu doldurmak için Türk folklorundan taze, kirletilmemiş ve millî bir kaynak bulmuştur. Bu yeni kaynak, yeni Türkiye Cumhuriyeti’ni bir araya getirmek için kuvvetli bir güç sağlamaya, milletin batılılaşmasını ve modernleşmesini kolaylaştırmaya yardımcı olmuştur (Günay, 2011: 1545). Geçmişte muhalefetin sesini oluşturan Alevi-Bektaşî ozanların, 1920’lerden başlayarak devletle uzlaşma içine girmeleri üzerine, 1950’li yılların sonuna kadar yeni rejime karşı ciddi bir eleştiri yapılmamıştır. Ozanlar içerisinde buna örnek olarak Âşık Veysel gösterilebilir. Âşık Veysel Cumhuriyetçi ve Atatürkçü bir çizgi izlemiştir. Bu dönemde Âşık Veysel’in kişiliğinde dile gelen Cumhuriyet ozanı tipi yaygınlaşmaya başlamıştır. Veysel’in bu tutumu, bazı ozanlar tarafından eleştiri konusu olmuştur (Zelyut, 1989: 41). Buradan Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni rejimin halka benimsetilmesi konusunda âşıklardan istifade etme amacı da güdüldüğü anlaşılmaktadır (Bekki, 2006: 2).

Yeni Cumhuriyet rejimi ile bu uyum 1960'lardan itibaren bozulmaya başlamıştır. Bu dönemde köyden kente göç sonucu kırsal kesimden koparak kentlerin kıyılarına yerleşmiş Alevi-Bektaşî ozanlarının şiirlerine sosyalist düşünce girmeye başlamıştır. Şiirlerde Allah aşkının yerini insanlık aşkı, işçi sınıfı aşkı almaya başlamıştır. Aşkın kimliği değiştirilerek toplumsallaştırılmıştır. Halk ozanları yeni bir düzen hayal ederek bu amaca ulaşmak için sazlarını silah olarak kullanmaktan söz etmeye başlamışlardır (Zelyut, 1989: 42). 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri ile halk ozanları budanmıştır. Bu süreçte halk ozanları rejimin propagandacısı olarak kullanılmak istenmiştir. Cumhuriyete ve laik uygulamalara karşı çıkarılan ayaklanmaların hiçbirisine Aleviler katılmamışlardır. Bu durum Alevi-Bektaşîlerin Cumhuriyetçi, laik, çağdaş ve demokrat bir çizgi takip etmelerinden kaynaklanmaktadır (Erdoğan, 2006: 119).

Cumhuriyet döneminde protesto geleneğinde bir duraklama olduğunu belirten İlhan Başgöz, bunun nedenleri hakkında şunları söyler:

“Cumhuriyet’i kuranlar iş başına vatani kurtararak gelmişler, bu yüzden herkes gibi âşıklardan da büyük saygı görmüşler, onlar tarafından alkışlanmışlardır; Cumhuriyet’i halk kültürü temeline oturtmak istemişlerdir. Bu kültürün sözcüleri olan âşıklara Halkevlerinin, devlet radyosunun ve başka kurumların kapıları açılmış, âşıklar oralarda ağırlanmış, saygı görmüşlerdir. Onların eserleri toplanmış, basılmış, daha geniş kitlelere duyurulmuştur. Bu sıcak ilgiye âşıklar, yeni idarenin başlarına ve kurumlarına övgüler düzüp, alkışlar tutarak karşılık vermiştir.” (Başgöz, 1986: 185)

Alevilik-Bektaşîlikte, İmam Mehdi’ye kurtarıcı gözüyle bakılmasından dolayı daha sonra ortaya çıkan her kahraman bir Mehdi gibi görülmüştür. Dolayısıyla Atatürk de böyle görülerek Aleviler tarafından desteklenmiştir (Erdoğan, 2006: 120). Atatürk’ün hayatta olduğu dönemde; adeta devlet, Alevi-Bektaşî düşüncesine göre yapılandırılmıştır. Alevilik’te yetmiş iki millete bir nazarla bakma inancı vardır. Alevilere göre herkes dilediği gibi ibadet edebilir yalnız din toplumsal ilişkilere karışmaz, toplumsal ilişkileri düzenleme yetkisi TBMM’ye aittir, yani akla aittir. (Keçeli, 2006: 224)

Âşık Mahzuni Şerif, bu dönemde şiirlerinde yeni rejim ile çatışma içerisine girmemiş, eleştiri yaptığı şiirlerde ise; bu eleştirilerinin üstü kapalı imalarla ve imgelerle anlatmaya çalışmıştır. Mahzuni’nin Atatürk sevgisi şiirlerine yansımıştır. İşgal

yıllarında Bandırma Vapuru'yla Samsun'a çıkarak Anadolu'da millî mücadeleyi başlatan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'e özlem duyan ozan, "Nerdesin" şiirinde; "Sarı saçlım, mavi gözlüm nerdesin?" diyerek ona seslenir ve ondan Samsun'dan bir daha gelmesini ister:

Sana hasret, sana hayran gönlümüz
Sarı saçlım, mavi gözlüm nerdesin
Bu gemi bu "Kara Deniz"
Sarı saçlım, mavi gözlüm nerdesin
Bulutlar terinden, dağlar korkundan
Sarhoştur Mahzuni, senin kokundan
Bir daha gel gel ha Samsun'dan
Sarı saçlım, mavi gözlüm nerdesin (Zaman, 1997: 158)

Ozan "Eseri Gördüm" şiirinde Atatürk'ü över ve ona "Ulu Atam" diye hitap eder:

Ulu Atam, inan buna
Düşkünler hayrandır sana
Mazlum Milletler adına
Sendeki zaferi gördüm (Zaman, 1997: 163-164)

Âşık Mahzuni Şerif'in bazı siyasi partilerin gecelerinde konserler vermesini ve yine aynı dönemde devrimci düşünce içerisinde olmasını ve eserlerini bu doğrultuda üretmesini "ideolojik ve politik araç işlevi" çerçevesinde değerlendirebiliriz. Ayrıca Sağ ve Sol düşünceye mensup bazı ozanların şiirlerini politik amaçları doğrultusunda ürettiklerini de düşündüğümüzde Âşık Şiiri'nin ideolojik ve politik bir araç olarak kullanıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Alevi deyişleri 1968 öğrenci hareketlerinde kendilerini "devrimci gençlik" olarak adlandıran grubun slogan parçaları, marşları olarak okunmuştur. Bu dönemde özellikle Pir Sultan'ın deyişleri, "Gelin canlar bir olalım" gibi deyişler devrimci gençliğin slogan parçaları olarak söylenmiştir. Alevi deyişleri sokaklarda okunurken, özellikle Ruhi Su, Mahzuni Şerif, Ali Ekber Çiçek,

Nesimi, Kul Ahmet ve Arif Sağ gibi birçok sanatçı da plaklara okumuşlardır (Poyraz, 2007: 137).

2.4 Ekonomik Kazanç Sağlama (Meta) İşlevi

Özkul Çobanoğlu, destanların reklamcılık işlevine; ticari anlamda birbirlerine rakip olan firmaların arasında rekabete dayalı olarak kendi mamullerini övmelerini ya da rakip firmanın ürünlerini yermelerini örnek olarak gösterir (2000: 117). Destan satma geleneğinin devam ettiği yazılı ve görsel iletişim araçlarının yaygın olmadığı yıllarda âşıkların günlük acıklı olaylar (deprem, sel, cinayet, trafik kazası gibi) hakkında yazdıkları destanları, belli bir ücret karşılığında okumaları ve satmaları Âşık Şiiri ürünlerinin ekonomik kazanç sağlamak için bir araç olarak kullanıldığını gösterir.

Âşık Mahzuni de henüz genç yaşlarda iken 1960'lı yıllarda İzmir'de destan satarak geçimini sağlamıştır. Yine özellikle ülkemizden Batı Avrupa'ya yapılan işçi göçüyle ozan, Almanya ve Belçika başta olmak üzere Avrupa'nın birçok ülkesinde konserler vermiş, turnelere çıkmış ve para kazanarak geçimini sağlayan ozan, bir dönem Ankara'da bir gazinoda da çalışmıştır. Âşıkların Türkiye'nin karış karış her tarafını dolaşarak belli bir ücret karşılığında konserler vermeleri, bu sanatı icra etmenin maddi bir amaç da taşıdığını göstermektedir.

Âşık Şiiri'nin ekonomik kazanç sağlama işlevine örnek olarak, elektronik ortamda türkülerin plaklara, kasetlere ve cd'lere kayıt edilmesi ya da çoğaltılarak satılması da verilebilir. İstanbul'da bulunan Unkapanı Çarşısı Türkiye'de müzik sektörünün kalbinin attığı bir yer olmuştur. Birçok Alevi deyişleri burada plaklara ve kasetlere okunarak dinleyici kitlesine ulaştırılmıştır. Bedriye Poyraz, "Direnişle Piyasa Arasında: Alevilik ve Alevi Müziği" adlı çalışmasında; Alevi kimliğinin nasıl sektörleşerek ticari meta haline getirildiğini ve ayrıca yüzyıllarca bastırılmış bir kimliğin kamusal alanda nasıl ifade edildiğini analiz eder (2007: 8). Yazar bu çalışmasında; Alevi müziğinin; Aleviliğin kamusal alana çıkmasından sonra özellikle 1990'lı yıllarda, özel televizyon ve radyoların yayına başladığı dönemde popülerleştiğini ifade eder (2007: 129).

2.5 Psikolojik Rahatlama (Deşarj) İşlevi

Nilgün Çıblak, taşlamalarda toplum yaşamındaki aksaklıkların dile getirilmesinin, halkın âşıklar aracılığıyla kendini ifade etmesinin, sesini bu yolla duyurmasının halk

üzerinde psikolojik rahatlama sağladığını belirtir. Bu durumun âşıklar için de söz konusu olduğunu belirten yazara göre âşıkların kimi zaman feleği, kimi zaman da belirli kişileri hedef alan şiirler yazarak öfkelerini dışa vurmaları onlar üzerinde bir rahatlama sağlar (Çıblak, 2008: 133). Anonim Halk Edebiyatı nazım türü olan ağıtlarda olduğu gibi Âşık Şiiri'nde yazanı/söyleyeni belli olan ağıt türünün de psikolojik olarak dinleyeni rahatlattığını söylemek mümkündür.

Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerinde görülen taşlama ve dertlenme türleri hem ozan hem de dinleyen ve okuyanı psikolojik olarak rahatlatmaktadır. Ozanın türkülerini dinleyenler ozanla özdeşleşerek sıkıntılarını, dertlerini unutmakta ve rahatlamaktadırlar. Taşlamalarda toplumdaki olumsuzluklar, haksızlıklar, ekonomik sorunlar vs. konular eleştirilerek rahatlama sağlanırken, dertlenme türünde ozan kendi kendisini eleştirerek rahatlayıp deşarj olmaktadır. 1960'lı yıllardan itibaren Batı Avrupa'ya işçi olarak giden vatandaşlarımız, ozanlarımızın türkülerini dinleyerek vatan hasretlerini gidermeye çalışmışlar, üzüntülerinden uzaklaşmak için kendilerine bir çıkış yolu aramışlardır. Çünkü müziğin insan ruhunu dindiren ve deşarj etme özelliği vardır.

Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerine baktığımızda en çok kullanılan nazım türünün dertlenme türü olduğu görülür. Çok dertli olduğundan dolayı "Mahzuni" mahlasını alan ozan, "İhtiyar Oldum" adlı şiirinde yaşı ilerleyip ölüm zamanının yaklaştığı hisseder ve bu durumundan dolayı şöyle dertlenir:

Daha anamdan doğmadan
Neden ben ihtiyar oldum
Yedi yaşıma değmeden
İhtiyar oldum, ihtiyar oldum (Zaman, 1997: 281)

Tasavvuf düşüncesinde "insan-ı kâmil" mertebesine ulaşabilmek için nefsi öldürmek esastır. Ozan bir şiirinde zalim olan gönlünü (nefsini), şubat ayında karpuz istemesinden dolayı eleştirerek nefsinin sınırsız heva ve heveslerinden kurtulmak ister:

Kör olmuştan göz istersin
Kudurdun mu yoksa gönül?
Şubatta karpuz istersin
Eyvah gönül canım gönül (Zaman, 1997: 132-133)

Dünyaya gelişini şiirinde “boşu boşuna” gören ozan umutsuz, üzgün, karamsar bir tablo çizer:

Mevlam bana ömür vermiş
Boşu boşuna, boşu boşuna
Bedenime bir can girmiş
Boşu boşuna, boşu boşuna
Gelmişim ben boşu boşuna (Zaman, 1997: 92)

Alevi yol ve erkânından uzaklaşan ozan bu durumdan dolayı ateş ve tığ ile şişlenmesini dolayısıyla cezalandırılmasını ister. Ozan, ancak bu şekilde psikolojik olarak rahatlayacaktır:

Ah neyleyim düşkün oldum dünyada
Ateşle tığ ile şişleyin beni
Sevda dedikleri yaman belaymış
Gelmeyin yanıma boşlayın beni (Zaman, 1997: 208)

Sonuç

Bu çalışmada; William Bascom'un “Folklorun Dört İşlevi” ve İlhan Başgöz'ün beşinci işlev olarak önerdiği “Protesto” işlevinin dışında Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerinde yeni işlevlerin kazandırılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerinde tespit ettiğimiz beş yeni işlev ile ilgili sırasıyla şunları söylemek mümkündür:

İtiraz ve Ret Kültürü İşlevi: Alevi toplumu yüzyıllarca Osmanlı yönetimi tarafından kendilerine baskı, şiddet ve zorla sünneleştirme politikaları uygulandığı gerekçesiyle bir mağduriyet yaşadıklarını savunmuşlar ve buna karşı da bir “itiraz ve ret kültürü” inşâ etmişlerdir. Bu “itiraz ve ret”; zalime ve yapılan zulme karşı geliştirilmiştir. Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerinde görülen “itiraz ve ret kültürü”nün kaynağı Hz. Ali'ye ve Hz. Hüseyin'in şehit edildiği Kerbela Vakası'na dayanmaktadır. Mahzuni'nin şiirlerinde; Mervan, Yezit ve Şimir, kötülüğü ve zulmü simgelerken; Hz. Ali/Haydar/Şah-ı Merdan, Hz. Hüseyin, Hz. Hasan, On İki İmam ve Hacı Bektaş-ı Veli

ise; iyiliği, adaleti, doğruluğu, haksızlığa karşı başkaldırıyı, kahramanlığı ve kurtarıcılığı simgelemektedir.

Millî Birlik ve Beraberlik İşlevi: Bir milletin hayatında folklor ürünleri milleti oluşturan farklı etnik grupları birbirine bağlayan bir harç vazifesi görmektedir. Doğusuyla batısıyla, Türk'ü, Kürd'ü, Laz'ı ve Çerkez'i ile milleti oluşturan ve vatandaşlık bağıyla devletine bağlı olan her etnik grup, bu kadim medeniyetin bir parçasıdır ve Türk kültür evreninin birer mensubudur. Bu noktada Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve bu geleneğin içerisinde yetişen ozanlar; şiirlerini oluştururken bu kültür birikiminden yararlanırlar ve yaşadıkları coğrafyada millî birlik ve beraberliğin sağlanması bakımından önemli bir işlev görürler. Âşık Mahzuni Şerif'in hayali; güzel Türkiye'mizde dini ve etnik bakımdan birlik ve beraberliği bozmadan bütün insanların barış ve huzur içerisinde yaşamasıdır.

İdeolojik ve Politik Araç İşlevi: Folklor, 20. yüzyılda ülkeler tarafından ideolojik veya politik bir araç olarak kullanılmıştır. Sovyetler Birliği döneminde Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde köylerde yaşayan halk şairleri, devrimi ve devrim liderlerini öven şiirler, destanlar yazmaları konusunda teşvik edilmiş ve ödüllendirilmişlerdir. Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni rejimin halka benimsetilmesinde âşıklardan da istifade edilmiştir. Bir dönem Âşık Mahzuni Şerif'in bazı siyasi partilerin gecelerinde konserler vermesi, devrimci düşünce içerisinde olması ve eserlerini bu doğrultuda üretmesi "ideolojik ve politik araç işlevi" çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Ekonomik Kazanç Sağlama (Meta) İşlevi: Destan satma geleneğinin devam ettiği yazılı ve görsel iletişim araçlarının yaygın olmadığı yıllarda âşıkların deprem, sel, cinayet, trafik kazası gibi acılı olaylar hakkında yazdıkları destanları, belli bir ücret karşılığında okumaları ve satmaları Âşık Şiiri ürünlerinin ekonomik kazanç sağlamak için bir araç olarak kullanıldığını gösterir. Âşık Mahzuni de henüz genç yaşlarda iken 1960'lı yıllarda İzmir'de destan satarak geçimini sağlamıştır. Âşık Şiiri'nin ekonomik kazanç sağlama işlevine örnek olarak, elektronik ortamda türkülerin plaklara, kasetlere ve cd'lere kayıt edilip çoğaltılarak satılması verilebilir. İstanbul'da bulunan Unkapanı Çarşısı Türkiye'de müzik sektörünün kalbinin attığı bir yer olmuştur. Burada birçok Alevi deyişleri plaklara ve kasetlere okunarak geniş dinleyici kitlesine ulaştırılmıştır.

Psikolojik Rahatlama (Deşarj) İşlevi: Âşık Mahzuni Şerif'in taşlama ve dertlenme türlerindeki şiirleri hem ozanın kendisinde hem de toplumda psikolojik

olarak bir rahatlama oluşturmaktadır. Ayrıca türkülerin insan üzerinde bir rahatlama ve deşarj özelliği taşıdığını da burada belirtmek gerekir. 1960'lı yıllarda Batı Avrupa'ya işçi olarak giden vatandaşlarımız, Türkiye'den gelen ozanlarımızın türkülerini dinleyerek vatan hasretlerini gidermeye çalışmışlar, üzüntülerinden uzaklaşmak için kendilerine bir çıkış yolu aramışlardır. Nitekim bir dönem köyden kente göç sürecinde Türkiye'de popüler olan Arabesk müziği de böyle bir işlevi yerine getirmiştir. Âşık Mahzuni bu göç sürecinde Âşık Şiiri'ne kentli bir kimlik kazandırmış ve geleneğin kalıplarını kırarak kentli insanların duygularına tercüman olmuştur.

Notlar

¹ Âşık Tarzı Şiir Söyleme Geleneği; tarihi geçmişi, işlerlikleri ve işlevsellikleri fazlaca değişmeyen; ancak Türk Dünyası'nın çeşitli coğrafyalarında adına ozan, şaman, kam, baksı/bahşı, âşık, halk şairi, jırav, akın, ırcı, kayçı vs. denilen yaratıcı ve icracı tiplerin tarihsel süreçte meydana getirdikleri kültürel ve sanatsal oluşumun Anadolu'daki adıdır. Türk Halkbilimi terimi olarak "âşık" ise; elinde sazı, dilinde sözü ile diyar diyar gezen, gittiği yerlerde irticalen şiirler söyleyen, karşılaştığı âşıklarla atışmalar icra eden, halk hikâyeleri anlatan, dili güzel kullanan, kültür taşıyıcılığı ve ulaklık yapan, zaman zaman halkı belirli konularda uyaran ve halkın sözcülüğünü yapan sanatçı kişilerdir. Âşıkların proto-tipi ise "ozan"lardır. (Şişman, 2015: 316)

² Ozan "Gümüş Yelek" adlı kitabındaki 145 adet şiirini ise serbest vezin ile yazmıştır. Bkz. Şerif, Mahzuni (1994) Gümüş Yelek, Ankara: Yayınevi Yok.

³ Vahdet-i vücüt; Allah'tan başka varlık olmadığının idrak ve şuuruna sahip olmak demektir. Hakk'ın tecellilerinden başka hiçbir şeyin hakiki bir varlığı yoktur (Uludağ, 2005: 371).

KAYNAKÇA

- Ali İhsan Aktaş, Anadolu'yu Kucaklayan Ozan Mahzuni Şerif, Baran Ofset: Ankara, 2006; 293 ss.: 9757145475.
- Ali Kafkasyalı, İran Türk Âşıkları ve Milli Kimlik, Salkımsöğüt Yayınları: Erzurum, 2009; 320 ss.: 9756122938.
- Bedriye Poyraz, Direnişle Piyasa Arasında: Alevilik ve Alevi Müziği, Ütopya Yayınları: Ankara, 2007; 190 ss.: 9789756361603.
- Bekir Şişman, "Günümüz Âşıklarında Rüya ve Bâde Motifi", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2015; S. 41, 7 ss.: 13079581.
- Cafer Özdemir, Âşık Tarzı Türk Şiirinde Osmanlı Toplum Hayatı, Kitabevi Yayınları, 2011, 552 ss.: 978-605-5397-09-8.
- Ethem Ruhi Fırlı, Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, İlahiyat Vakfı Yayınları: İzmir, 2006; 348 ss.: 9759850189
- İlhan Başgöz, "Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu)", Folkloristik, Prof. Dr. Umay Günay Armağanı, (Haz. Özkul Çobanoğlu-Metin Özarlan), Feryal Matbaacılık: Ankara, 1996; 287 ss.: 9759608006.
- "Türk Halk Edebiyatında Protesto Geleneği", Folklor Yazıları, Adam Yayınları: İstanbul, 1986; 355 ss.: 9789754182736.
- Kutluay Erdoğan, Alevilik-Bektaşilik Söyleşileri, (Haz. Ayhan Aydın), Horasan Yayınları: İstanbul, 2006; 278 ss.: 9759806541.
- Mahzuni Şerif, Dolunaya Tül Düştü, Ürün Yayınları: Ankara, 1995, 175 ss.: 975714505X.
-Gümüş Yelek, Ankara: y.y. 1994; 160 ss.: yok.
- Mehmet Yazıcı, Alevilik (Alevi Deyişlerinin ve Gülbanklarının Sosyolojik Analizi), Çıra Yayınları: İstanbul, 2011; 576 ss.: 9786054913725.
- Metin Ekici, Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri, Geleneksel Yayınları: Ankara, 2011; 242 ss.: 9759892707.
- Nezir Temur, "Folklor-İdeoloji Bağlamında Sovyetler Birliği Dönemi Folklor Politikaları ve Bu Politikaların Kırgız Folkloruna Etkileri", Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar S.53, 2010; 13 ss.: 13010549.
- Nilgün Çıblak, Halk Şiirinde Taşlamalar, Ürün Yayınları: Ankara, 2008; 283 ss.: 9756083948

- Özkul Çobanoğlu, Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü, Akçağ Yayınları: Ankara, 2000; 386 ss.: 9753383002.
- Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş, Akçağ Yayınları: Ankara, 1999a; 344 ss.: 9753382901.
- “İşgal Edilen Vatan Topraklarında Aşık Edebiyatı’nın İşlevleri ve Aşık Şenlik”, Milli Folklor, 1999b; S.42, 16 ss.: 13003984.
- Rıza Zelyut, Halk Şiirinde Başkaldırı, Sosyal Yayınlar: İstanbul, 1989; 505 ss.: yok.
- Selahaddin Bekki, “Âşık Şiirinin Siyasallaşması Üzerine Bir Deneme 1960-1980”, VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, (27 Haziran -01 Temmuz) Gaziantep, 2006; 1004 ss.: 9789751624666.
- Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Kabalcı Yayınları: İstanbul, 2005; 438 ss.: 9758240447.
- Süleyman Yağız, İşte Bizim Mahzuni, Hasat Yayınları: İstanbul, 1999; 239 ss.: 97594969.
- Süleyman Zaman, Yedi Ulu Ozan, Can Yayınları: İstanbul, 2009; 397 ss.: 9786054039166.
-Mahzuni Şerif Yaşamı- Dünya Görüşü-Şiirleri, Yeniden Doğuş Matbaası: Ankara, 1997; 528 ss.: 9757145479.
- Şakir Keçeli, Alevilik-Bektaşilik Söyleşileri, (Haz. Ayhan Aydın), Horasan Yayınları: İstanbul, 2006; 278 ss.: 9759806541.
- Şükrü Elçin, “Folklor ve Halk Edebîyatının Milli Birliğin Oluşmasındaki Rolü”, Halk Edebiyatı Araştırmaları. Akçağ Yayınları: Ankara, 1997; 522 ss.: 9789753381963.
- Umay Günay, “Türkiye’de Folklor Çalışmaları ve Milliyetçilik” (Çev. Serdar Uğurlu), Turkish Studies, Volume 6/3 Summer, 2011; 12 ss.: 13082140.
- William Bascom, “Folklorun Dört İşlevi”, Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2, (Çev. Ferya Çalış), Geleneksel Yayınları: Ankara, 2010; 288 ss.: 9759892715.
- Yılmaz İrmak, “Folklorun Beş İşlevine Göre Âşık Mahzuni Şerif’in Şiirleri” Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun: Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2013.
- “Aşık Mahzuni Şerif’in Şiirlerinde Milli Birlik ve Beraberlik İşlevi” Studies of the Ottoman Domain, C.4, S.7, 2014; 21 ss.: 2147-5210.